

УДК 378.013

Ганна Удовиченко

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЗАСТОСУВАННЯ ІМІТАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Фахова підготовка майбутніх учителів початкової школи у процесі застосування імітаційних технологій у межах навчально-виховного процесу ВНЗ може успішно функціонувати та розвиватися лише за наявності певних умов. Для визначення комплексу необхідних і достатніх умов необхідно звернутися до сутності поняття «умова».

У словнику з освіти та педагогіки «умова» визначається як сукупність перемінних природних, соціальних, зовнішніх та внутрішніх впливів, що впливають на фізичний, психічний, моральний розвиток людини, його поведінку; виховання і навчання, формування особистості [7, с. 36].

Термін «педагогічні умови» в сучасній педагогіці трактується неоднозначно, хоча всі науковці в своїх визначеннях спираються на філософське розуміння терміну «умови». У філософському словнику «умова» розглядається як «філософська категорія, в якій відображено універсальні відношення речі до тих факторів, завдяки яким вона виникає й існує. Особливістю умови є те, що вона сама собою, без діяльності не може перетворитися на нову дійсність, продукувати її, вона лише створює можливість нової речі як зумовленої» [5, с. 703–704].

У педагогічних дослідженнях В. Андрєєва, І. Аллаєрова, Ю. Бабанського, В. Журавльова, В. Загвязинського, М. Зверєва, В. Ледньова, І. Лернера, В. Ляудиса, А. Найна, М. Поташника, Г. Щукіної розглядають педагогічні умови як сукупність об'єктивних можливостей, обставин і заходів, які супроводжують освітній процес, певним чином структуровані й спрямовані на досягнення поставленої мети.

Проаналізуємо деякі визначення, які дають ці та інші дослідники. Під «педагогічними умовами» розуміються:

– обставини процесу навчання, що забезпечують досягнення поставлених цілей, середовище, у якому педагогічні умови виникають, існують і розвиваються (Б. Гершунський) [2, с. 46];

– результат цілеспрямованого відбору, конструювання й застосування елементів змісту, методів (прийомів), а також організаційних форм навчання для досягнення дидактичної мети (В. Андрєєв) [1, с. 118];

– сукупність заходів, спрямованих на поетапне моделювання й ефективне функціонування підготовки вчителів до управління навчально-виховним процесом, який забезпечує формування в учнів готовність до позитивної взаємодії і культуру міжособистісних відносин (М. Грабарь)

[3, с. 47].

Нині науковці, які досліджують різні аспекти проблеми професійної підготовки майбутніх учителів, розглядають різноманітні підходи до виявлення педагогічних умов, що сприяють удосконаленню процесу підготовки студентів різних спеціальностей до професійної діяльності в умовах стандартизації освіти.

Науковці, які досліджують процес підготовки фахівців у ВНЗ, виділяють кілька груп педагогічних умов, зокрема:

– підручники, програми, системи творчих, проблемних завдань, що враховують вимоги професійно-педагогічної підготовки (І. Богданова, В. Горбунова);

– застосування комплексу методів і форм залежно від змісту й специфіки досліджуваного матеріалу, моделювання майбутньої педагогічної діяльності з використанням комп'ютерних систем (І. Альохіна, В. Андрєєв, А. Вербицький, Н. Виноградов, Р. Гуревич);

– врахування особливостей пізнавальних процесів конкретного студента – пам'яті, уваги, мислення, мотиваційно-вольової сфери, культури спілкування, здатності до самоконтролю й самоусвідомлення своєї діяльності (З. Левчук, В. Пустовойтов та ін.);

– оптимальне поєднання колективних та індивідуальних форм навчальної діяльності (В. Пустовойтов).

Перелік умов і варіанти їх класифікації можна продовжувати, але це не є завданням нашого дослідження. Відзначимо лише, що така розмаїтість наявних педагогічних умов значною мірою пояснюється розходженням у постановці мети й завдань конкретних досліджень, що їх ставить суспільство до фахівців вищої кваліфікації.

Отже, у нашому випадку під педагогічними умовами будемо розуміти оптимальне поєднання комплексу методів і форм навчально-пізнавальної діяльності, які дозволяють ефективно застосовувати імітаційні технології у фаховій підготовці майбутніх учителів початкової школи.

У процесі нашого дослідження, виходячи із професіограми підготовки майбутнього вчителя початкової школи, закладеної в Державному галузевому стандарті, були сформульовані та апробовані такі педагогічні умови: підвищення рівня мотивації студента як засобу оволодіння фаховою компетентністю; моделювання квазіпрофесійної навчально-пізнавальної діяльності майбутніх фахівців; здатність викладача дидактико-методичних дисциплін до організації технологічного навчання студентів у процесі фахової підготовки; розвиток суб'єктної позиції студента.

Вивчення стану підготовки майбутніх учителів початкової школи дозволяє зробити висновок, що визначення педагогічних умов впровадження активних форм і методів навчання у реальному навчальному процесі педагогічного ВНЗ є недостатнього поширеним.

Метою статті є аналіз методологічної сутності поняття «педагогічні умови», визначення педагогічних умов застосування імітаційних технологій у професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Вихідними передумовами публікації є науково-методичні дослідження психолого-педагогічних засад професійної діяльності вчителя, а саме: удосконалення навчально-пізнавального процесу у вищих навчальних закладах освіти (В. Бондар, С. Гончаренко, В. Лозова, О. Мороз та інші), формування творчої активності студентів, професійних якостей майбутніх фахівців, готовності до різних видів діяльності (С. Беспалько, В. Борисов, Л. Гусак, В. Зілкевічус, В. Король, С. Кучеренко та інші), впровадження компетентнісного підходу в зміст професійної діяльності (В. Бондар, І. Зимня, В. Кальней, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко, А. Хуторський, С. Шишов та інші), впровадження технологічного підходу в професійну освіту (В. Беспалько, В. Бондарь, К. Баханов, С. Бондар, М. Гриньова, І. Дичківська, В. Євдокимов, М. Кларин, О. Кішко, Л. Коваль, О. Комар, Т. Назарова, А. Нісімчук, О. Падалка, В. Паламарчук, О. Пехота, В. Петюков, Л. Пироженко, І. Прокопенко, О. Пометун, І. Прокопенко, П. Сікорський, Г. Селевко, С. Сисоєва, І. Смолюк, Д. Чернилевський, І. Шапошнікова та інші).

Ураховуючи вищезазначене, розглянемо більш детально *готовність викладача дидактико-методичних дисциплін педагогічного ВНЗ до технологічного навчання*, до самоорганізації, постійного вдосконалення професійної компетентності як вихідну умову, що забезпечує ефективне застосування імітаційних технологій у фаховій підготовці майбутніх учителів початкової школи.

Теоретичні положення готовності викладача педагогічного ВНЗ до технологічного навчання впливають із загальної теорії готовності до діяльності й, зокрема, з теорії професійної готовності.

Теорія діяльності розглядається такими науковцями, як Б. Ананьєв, О. Леонтєв, Б. Ломов, А. Петровський, С. Рубінштейн, В. Теплов (у загальній теорії діяльності), К. Дурай-Новакова, І. Зязюн, В. Сластьонін (у підготовці викладача), які вважали за необхідне досліджувати готовність через призму особистісно-діяльнісного підходу, в якому особистість розуміється як воедино пов'язана сукупність внутрішніх умов та зовнішніх впливів.

Зупинимось на визначенні поняття «готовності».

Поняття «готовність» не має однозначного трактування. Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчує, що у сучасній психології чітко визначилися два основних теоретичних підходи до розуміння психологічної готовності (підготовленості): функціональний і особистісний. Готовність розглядається у безпосередньому зв'язку з майбутньою діяльністю, а підготовленість – як тривала або стійка готовність особистості до майбутньої професійно-трудова діяльності.

Прихильниками першого підходу є Г. Гагаєва, Е. Ільїн, П. Левітов, Б. Ломов, Л. Нерсеян, К. Платонов, В. Пушкін та ін. Вони розглядають готовність у зв'язку з психічними функціями, формування яких, на їхню думку, необхідне для досягнення результатів у діяльності. В процесі цього готовність визначається як особливий психічний стан, що посідає проміжне становище між психічними процесами й властивостями особистості, утворює загальний функціональний рівень, на тлі якого розвиваються процеси, необхідні для забезпечення результативності професійної діяльності.

Інший теоретичний підхід до проблеми готовності, відображений у роботах В. Безпалька, К. Дурай-Новакової, В. Таспаряна, М. Дяченка, Л. Кандибовича, В. Крутецького, трактує готовність як стійку характеристику особистості. Досліджуючи особистісні передумови, необхідні для успішної діяльності, науковці даного напрямку розглядають психологічну підготовленість як сукупність особистісних якостей фахівця, які забезпечують виконання ним функції, адекватних потребам відповідної діяльності.

Треба зазначити, що обидві точки зору на готовність до професійної діяльності перебувають у єдності й взаємодоповнюють одна одну.

У психолого-педагогічній науці готовність викладача до професійної діяльності розглядається як складно-структуроване особистісне утворення, що містить у собі комплекс індивідуально-психологічних якостей, систему знань, умінь і навичок, передбачає потреби, переконання, погляди, ставлення, мотиви, почуття, установки на означену діяльність. Вчені безпосередньо термін «готовність» трактують як сукупність здібностей (Б. Ананьєв, С. Л. Рубінштейн), інтегральну якість (В. Бондар, К. Платонов, О. Мороз), складне особистісне утворення (Л. Кондрашова). Крім того, більшість дослідників ототожнюють готовність до педагогічної діяльності з професійною компетентністю, соціально-значущою спрямованістю особистості, наявністю комунікативної та дидактичної потреби, потреби передавати досвід тощо (Н. Кічук, Н. Линенко, О. Пехота, В. Семиченко, С. Сисоєва).

У нашому дослідженні готовність викладача до технологічного навчання розуміємо як цілісну систему, що включає в себе: теоретичну підготовку (оволодіння викладачем таким обсягом психолого-педагогічних і спеціальних знань, що є необхідними для ефективного застосування інноваційних технологій навчання у процесі фахової підготовки майбутніх фахівців); практичну підготовку (формування у викладачів умінь і навичок застосування імітаційних технологій); психологічну підготовку (формування позитивного ставлення викладачів до використання імітаційних технологій у професійній діяльності).

У систему формування готовності викладача до технологічного навчання ми включаємо: змістовний компонент, що містить систему методологічних, теоретичних і технологічних знань, володіння вміннями

застосовувати імітаційні технології навчання у професійно-педагогічній діяльності; організаційний компонент, що визначає специфіку організації процесу підготовки викладача до застосування імітаційних технологій у професійній діяльності через систему відповідних засобів, форм і методів; мотиваційний компонент, що формує позитивне ставлення до здійснення технологічного навчання, розвиває різноманітні пізнавальні, професійні мотиви та інтереси, враховує індивідуальні потреби, інтереси і нахили студентів, створює високу особистісну зацікавленість, формує потребу в підвищенні своєї професійної підготовки.

Отже, орієнтація викладачів на індивідуально-професійний розвиток майбутнього вчителя початкової школи зумовлює проблему створення умов, спрямованих на активізацію самопізнання, саморозвитку викладачів вищої школи, зміну їхнього ставлення до власних досягнень у галузі вивчення і застосування інноваційних технологій у професійній діяльності. Тому, вважаємо, що кожен сучасний викладач зобов'язаний володіти рівнозначно перерахованими вище вміннями використання імітаційних технологій у професійній діяльності.

Усе це, безумовно, позитивно впливає на формування фахової компетентності майбутнього вчителя початкової школи і дає можливість випускнику швидко реагувати на зміни в системі початкової освіти.

Перспективи подальших пошуків полягають у розробці моделі застосування імітаційних технологій у фаховій підготовці майбутніх учителів початкової школи

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреев В. И. Эвристическое программирование учебно-исследовательской деятельности / В. И. Андреев. – М. : Высш. шк., 1982. – 240 с.
2. Гершунский Б. С. Методические проблемы использования компьютерной техники в системе образования и педагогической науке / Б. С. Гершунский // Программированное обучение. – 1996. – Вып. 23. – С. 13–24.
3. Грабарь М. И. Применение математической статистики в педагогических исследованиях: Непараметрические методы / М. И. Грабарь, К. А. Краснянская. – М. : Педагогика, 1977. – 196 с.
4. Полонский В. М. Словарь по образованию и педагогике / В. М. Полонский. – М. : Высш. шк., 2004. – 512 с.
5. Філософський словник / [за ред. В. І. Шинкарука.]. – 2-е вид., перероб. і доп. – К. : Гол. редакція УРЕ, 1986. – 800 с.
6. Чернилевский Д. В. Дидактические технологии в высшей школе / Д. В. Чернилевский. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 437 с.